

reprezintă agentul dominator — dominația la care se simt supuși este fără concretețe, „lipsită de centru, impersonală”. Între trăsăturile lor comportamentale se numără apatia sau furia episodică care duc uneori la acele „răscoale urbane” (vezi cazul Los Angeles, 1992), delincvența „banală”, mărunță, ludică, deosebită de cea „interesată”, dependența afectivă de mediul sordid în care trăiesc, consumul de hașiș, violența gratuită. Experiența lor de viață, în proprii lor termeni, este denumită „La Galère” (galera, infernul). „A trage la galere (Galérer) înseamnă a nu ști cum să-ți folosești timpul, înseamnă a fi prins în relații fugitive, a căuta o slujbă fără a o căuta cu adevărat, a fi delinvent, dar nu unul veritabil. . .”.

În opinia autorilor, acest tip de existență nu este ceea ce se cheamă o subcultură. Această variantă a excluderii, această ipostază a marginalizării este „ceea ce rămâne din viața juvenilă atunci când lumea populară nu mai este organizată în jurul experienței muncitorești”. „Galera” ar fi deci reziduul rămas în urma dispariției clasei muncitoare, a societății industriale. . .

POLITICI DE INTEGRARE. În Franța, cooptarea exclușilor face obiectul unor strategii instituționale complexe. Autorii fac o descriere succintă a procedurilor de recuperare, a rafinării lor, a costurilor și eficienței acestora. Ei evidențiază depășirea procedeeelor agresive (în orice caz, percepute ca umilitoare) ale ajutorului social punctiform și controlat, a relațiilor „structurante” întreținute cu un educator sau animator social profesionist, a „tratamentului psihologic”, a dezbaterilor privind raportul dintre prevenție și represie. Toate acestea corespundeau unei ideologii a „normalității” care, implicit, plasau marginalul sub eticheta „aberației”. Normalitatea respectivă era cea a muncii, instituită de societatea muncii. Trecerea la societatea dualizată a determinat o creștere a sensibilității față de diversitatea comportamentelor, bulversând totodată procedeele tradiționale de integrare. Astfel, ajutorul social a luat forma unui „drept”, intervenția educatorului, cea a unui „serviciu” — dispărând astfel conotațiile moralizatoare și sentimentul celui asistat de a se supune imperativelor unor politici explicit coercitive de integrare.

În paralel cu dezvoltarea autonomiei locale, s-a trecut la elaborarea unor proiecte extrem de variate, specifice diferitelor comunități marginale. Ideea centrală a noilor politici sociale este „oferta de servicii pentru un public ce nu mai este definit prin insuficiențe sau handicapuri, ci prin comportamente ce trebuie asumate ca atare”. Cu toate acestea, politicile respective sînt încă percepute de către cei vizați ca forme de „stigmatizare”, de „normalizare represivă”.

CONCLUZII. Treptat, o dată cu epuizarea epopeii și a utopiilor laboriste, productivitatea este dislocată din poziția de referință de ultim criteriu de evaluare a subiectului. Societatea integrată, utilitaristă, productivo-orientată, trebuie să ia în seamă subiecții articulați pe alte valori decît munca. De fapt, subliniază autorii, dacă, laolaltă cu cea mai mare parte a sociologilor clasici, nun în drept „societate” integrarea unei structuri sociale, ceea ce se dislocă cu lumea muncii și a stîngii este tocmai această reprezentare a societății. Iar efectele acestei descompunerii sînt evidente în evoluția recentă a gândirii sociale și în noile propuneri metodologice (interacționismul, etnometodologia, individualismul metodologic). Ceea ce în plan teoretic trebuie să corespundă noii reprezentări asupra marginalității sociale este tocmai abandonarea ideii de „societate”, cu tot balastul istoric ideologic pe care acest concept îl poartă.

Pentru încheiere, să lăsăm cuvîntul autorilor: „Astăzi, aceste încercări. . . pot fi definite ca expresie a tensiunii dintre două modalități ale individualismului. Prima este cea a *individualismului expresiv* (subl. ns.), a dreptului de a fi tu însuși. . . Marginalii vorbesc despre demnitate, studenții despre educație, femeile despre corp, ecologiștii despre natură. Toți aceștia. . . fac apel la calitatea lor de *a fi* (subl. ns.) mai degrabă decît la *utilitatea* lor (subl. ns.). . . Cea-laltă față [este cea] a raționalismului instrumental și a *individualismului de viață* (subl. ns.). Această tensiune este în sinul fiecărui actor, fie el inclus sau exclus. În termeni de miză colectivă nu este vorba de a distruge piața și raționalitatea pe care ea o impune, cea a cuștii de fier de care vorbea Weber, ci. . . de a accepta acest conflict și de a-l dezvolta, de a-l pune în centrul reprezentării politice. . .”.

Mircea Boari

DUMON WILFRIED (ed.), Familles et Politiques. Tendances et évolutions en 1989 — 1990, Bruxelles, Commission des Communautés Européennes—Observatoire Européen sur les politiques familiales nationales, 1992

În 1989, Comisia Comunităților Europene a decis crearea OBSERVATORULUI EUROPEAN DE POLITICI FAMILIALE (O.E.P.F.), care funcționează ca un grup de lucru compus din 12 experți, reprezentînd fiecare stat membru și coordonat de un șef de proiect care în prezent

este profesorul doctor Wilfried Dumon de la Institutul de cercetări sociologice al Universității Catolice Louvain. Observatorul publică raporturi anuale consacrate tendințelor și schimbărilor actuale în politicile de populație și evoluției acestora în țările membre. Un prim raport a fost publicat în noiembrie 1990 de B. Ribes, primul coordonator și raportor general al Observatorului sub titlul *Familles et Politiques, Tendances et Evolutions en 1988-1989. Rapport Final*. Acest al doilea raport este o lucrare de sinteză pe baza rapoartelor naționale pentru anul 1990 elaborate de membrii Observatorului care servese în același timp și drept experți pentru țările lor și se referă la politicile naționale în țările membre concentrându-se asupra tendințelor și schimbărilor înregistrate în 1990.

Elaborarea acestui raport s-a încheiat la 15 octombrie 1991, iar publicarea sa în limbile franceză și engleză în 1992.

Așa cum se remarcă în prefața lucrării, colecția de date și analiza lor la nivelul observatorului, permit nu numai identificarea unor evoluții similare, dar și evidențierea problemelor comune, confruntarea punctelor de vedere și schimbul de idei și experiențe între țările membre, în timp ce acest demers urmînd să conducă la o anumită convergență a politicilor naționale.

Subliniind dificultățile de definire a conceptelor de politică și familie, raportul se limitează la măsurile politice destinate să influențeze familiile. Discuția privind definirea familiei nu constituie o simplă problemă academică ei, dimpotrivă, tînde să implice judecăți de valoare și conotații ideologice. În dezbaterile din ultimele decenii, aspectul multiplu al formelor familiale a constituit unul din elementele cheie. Aceasta se exprimă frecvent într-o manieră simbolică prin utilizarea și preferința pentru pluralul cuvîntului „familie” în detrimentul singularului, sau tendința de a recurge la termeni alternativi cum sînt „compoziția menajului”, „stil de viață”, „relații principale”.

Multiplicitatea instituțiilor implicate în politica familială constituie una din caracteristicile politicii familiale actuale. În acest sens, transferul politicii familiale de la nivel național la nivele regionale și locale reprezintă una din tendințele identificabile și care nu numai că accentuează multiplicitatea, dar este la originea divergențelor și complicațiilor. De altfel, în numeroase state, inclusiv în cele în care ordinea juridică se bazează prioritar pe legi scrise și nu pe jurisprudență, tribunalele tînd să joace un rol din ce în ce mai important.

Pe de altă parte, se constată pe lîngă sectorul public, o creștere a influenței sectorului privat, de exemplu „via dezvoltarea accentuată a politicii familiale în societate” (crește pe lîngă întreprinderi), evidențiîndu-se astfel creșterea rolului partenerilor sociali urmare a importanței și interesului în creștere a relației familie-muncă (echilibrul dintre familie și muncă). În contactele lor cu autoritățile publice, partenerii sociali, patronii și salariații reprezintă o formă de sistem mixt, astfel că se pot identifica minimum trei categorii de factori de decizii politice: sectorul public, sectorul privat și sectorul mixt, care colaborează adesea, deși intră uneori în conflict pe probleme de formă cum ar fi competența (bisericii și statului în legătură cu avortul) și în probleme de conținut cum sînt cele privind măsurile care trebuiesc luate, ordinea priorităților etc.

O caracteristică importantă a societăților moderne rezidă în faptul că politica nu este formulată de către autorități pentru cetățeni, întrucît subiecții se organizează din ce în ce mai mult atît pentru formularea obiectivelor lor ei, și pentru a participa la formularea politicii. În sinul a ceea ce numim societatea postmodernă, procesul politic tînde să fie caracterizat printr-o luare de decizie circulară și nu ierarhică, ceea ce a condus la complicarea procesului de elaborare politică, urmare a creșterii puterii a numărului de actori implicați în elaborarea politică. Simplul fapt că numărul de factori de decizie în materie de politică familială tînde să crească complică jocul puterii, face procesul mai puțin transparent și obligă ca procesele să fie urmărite îndeaproape.

La nivelul Observatorului, obiectul material al observării este familia, în dubla sa calitate de menaj și de rețea de susținere a individului.

Cu privire la familie ca menaj, unele state membre posedă o anumită politică explicită sau implicită destinată să protejeze, să încurajeze sau să organizeze unele forme de menaj. Situațiile sînt atît de diverse încît dacă în unele state membre, se face referință la familie inclusiv în constituția națională, mergîndu-se pînă la recunoașterea legală a unor forme alternative de menaj, în altele s-au făcut declarații explicite în sensul absenței unor anumite politici în domeniul populației. Observatorul are ca obiectiv, supravegherea schimbărilor în maniera în care autoritățile tratează menajele. Evoluția economică, socială, culturală și demografică antrenează în toate țările membre fenomene noi, cum sînt numărul crescînd de menaje monoparentale pentru care se remarcă o tendință de dezvoltare a unor politici speciale. Altfel spus, există alături de aspectele multiplu diversificate la nivelul fiecărei țări și o anumită uniformitate în răspunsurile și rezolvările la anumite probleme. Lucrarea concluzionează că evoluția înregistrată în toate țările membre indică o retragere a statului din toate aceste probleme și deturnarea atenției sale de la familie ca instituție la familie ca rețea de susținere a individului.

În ce privește familia ca rețea de susținere a individului, raportul evidențiază faptul că nu există nici un stat membru în care guvernul să nu ia măsuri de încurajare a familiilor ca rețele de susținere a indivizilor atât la nivelul subgrupelor existente în simțul familiei (relația între soți, relația părinți-copii și relația între frați și surori), cât și în ce privește funcțiile familiei (recunoașterea, promovarea, stimularea sau din contră descurajarea lor).

În ce privește instrumentele utilizate pentru formularea unor politici de familie, pot fi identificate două direcții formale: pe de o parte legislația sau instituționalizarea vieții de familie (dreptul familiei, care permite afirmația că este posibilă detectarea unei politici familiale în orice societate și în toate timpurile, politica familială reprezentând un element fundamental în orice civilizație), și pe de altă parte măsurile sociale de ajutorare a vieții de familie (măsuri materiale și ne-materiale). Prima direcție este prezentată în capitolul VI, iar capitolele II—V se referă la două direcții sub titlurile *Politici fiscale*, *Prestații familiale*, *Familie și muncă*, *Familie și politică de îngrijiri la domiciliu*.

În condițiile în care Observatorul se ocupă de întregul evantai de măsuri în domeniul politicilor de familie, acest raport nu prezintă decât o parte din activitățile sale, preputându-se ca în raportul 1992 să abordeze aspecte noi, cum ar fi: familia și sărăcia (inclusiv ajutorul social), familia și locuința, politici consacrate problemelor de familie (inclusiv violența), educația și cultura de familie (inclusiv timpul liber). De altfel, una din sarcinile principale ale Observatorului este de detectare a noilor domenii și orientări spre care are tendința să se dezvolte politica în domeniul familiei.

Ana Rodica Brezeanu Stăiculescu

„POPULATION”, juillet—août, n° 4, 1992

Este greu, dacă nu imposibil, de imaginat cunoașterea sociologică făcându-se abstracție de informația demografică. Din punct de vedere ontologic socialul este reprezentat prin persoane între care se stabilesc multiple tipuri de relații. Toate *evenimentele demografice* desemnând „cazul” de naștere, deces, căsătorie, divorț, tratate statistice, apar ca *fenomene demografice* (natalitate, mortalitate, nupțialitate, divorțialitate) și ca dimensiuni ale socialului. Astfel stînd lucrurile se explică de ce revista editată de *Institutul Național de Studii Demografice* (INED) din Paris, fondată în urmă cu 48 de ani de Alfred Sauvy, și condusă în prezent de Gérard Calot (director) și Patrick Festy (redactor șef) concentrează număr de număr atenția sociologilor din România, ca și din celelalte țări dezvoltate sau în curs de dezvoltare.

Ediția din iulie-august 1992 a revistei oferă specialiștilor în sociologie un prilej de reflecție în plus, dat fiind faptul că se prezintă conjunctura demografică a Europei și a țărilor dezvoltate pe plan mondial, se analizează comparativ unele fenomene demografice din Europa de Est și de Vest și evaluează politica familială în Europa occidentală (studii de caz). Notele și documentele, bibliografia critică și informațiile despre viitoarele reuniuni științifice internaționale completează sumarul revistei.

Catherine de Guibert-Lantoine și Alain Monnier, care analizează conjunctura demografică, apreciază că această operație se impune datorită constituirii de noi state în Europa centrală, în zona Balcanilor și în teritoriile ex-URSS. Conform recomandării ONU, un număr de 25 de state au efectuat recensăminte ale populației în perioada 1990 — 1992, astfel că situația statistică este aproape „la zi”. Pentru România s-a luat în considerare rezultatele recensămîntului din 7-12 ianuarie 1992.

Cei doi analiști consideră că „Faptele demografice cele mai marcante ale anului 1991 se observă în primul rînd în Europa centrală și orientală” (p. 1018). În ceea ce privește evoluția natalității, se remarcă scăderea sensibilă a nașterilor în România și în „noile landuri” din Germania. Reducerea cu aproape 100 000 a numărului nașterilor între 1989 și 1991 (de la 369 500 la 275 000) în țara noastră nu poate fi explicată doar prin liberalizarea avorturilor după revoluția din decembrie 1989 — opinează autorii citați. Într-adevăr, cauzele sînt mult mai profunde dat fiind faptul că și înainte de această dată numărul avorturilor legale și, mai ales ilegale, era ridicat (1 112 704 avorturi legale în 1965, comparativ cu 302 838 în 1985 și 992 265 în 1990). Sociologii noștri ar trebui să încerce să explice această situație, semnalînd guvernanților consecințele negative grave ale reducerii numărului nașterilor.

Mortalitatea, caracterizată printr-o mare inerție, nu a înregistrat variații importante în ultimii ani. Se remarcă, totuși, o creștere sensibilă a mortalității infantile în Bulgaria (de la 14,8 la mie în 1990 la 16,9 la mie în 1991). În România, mortalitatea infantilă este cea mai ridicată (26,9 la mie în 1990), după Albania (30,8 la mie în 1990). Pe plan mondial cea mai scăzută rată